

**ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ МУЗИЧНО-РИТМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ У СУЧАСНИХ ВІТЧИЗНЯНИХ
ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

У Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті підкреслюється, що головна мета української системи освіти – створити умови для розвитку та самореалізації кожної особистості, здатної навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства. Серед актуальних проблем сьогодення на особливу увагу заслуговує питання зростання ролі музичного виховання дошкільників, у процесі якого відбувається їх становлення як особистостей та формування свідомості, здатності до розуміння мистецтва музики.

Питання впливу музики на формування духовної культури особистості розглядалися в психологічних дослідженнях Л. Виготського, А. Готсдінера, Б. Теплова [3; 4; 8]. Розробкою загальних засад музичного виховання дітей старшого дошкільного віку займалися Н. Ветлугіна, О. Кульчицька, В. Кьон, С. Науменко, А. Шевчук, С. Якимчук [2]. В останні роки було видано низку навчально-методичних посібників з музичного виховання дошкільників російською та українською мовами (Р. Амлінська, А. Артоболевська, О. Горбіна, А. Катінене, Н. Кононова, М. Михайлова, Т. Науменко, М. Палавандішвілі, Ю. Полянський, О. Радинова та ін. Основні ідеї цих посібників стосуються базових аспектів музично-педагогічної діяльності, вивчення світового досвіду, уточнення цілей та розробки методик роботи з дошкільниками [7]. Окремих проблемам музично-рухового розвитку старших дошкільників присвячено ряд психолого-педагогічних праць вчених. Серед них проблеми музично-ритмічного виховання дітей в музично-руховій діяльності (А. М. Зіміна, М. Л. Палавандішвілі); розвитку музикальності, певних музичних здібностей у дітей за допомогою різних засобів – ігор, танців, хороводів, вправ, етюдів та відповідного репертуару (С. І. Науменко, С. Д. Руднева, К. В. Тарасова та інші); формування навичок виконання музичних рухів, методів і прийомів розучування їх з дітьми (Н. О. Ветлугіна, Е. С. Вільчковський, О. В. Кенеман та інші); формування музично-рухової творчості дошкільників (С. В. Акішев, О. В. Горшкова та інші). Національні теоретико-методичні основи музичного і, зокрема, музично-рухового виховання дошкільників розроблялися вітчизняними (С. В. Акішев, В. М. Верховинець, В. Г. Кукловська, Т. І. Науменко, І. М. Рудченко, С. Ф. Русова та інші) і зарубіжними (Р. Т. Акбарова, К. Орф, Р. Н. Плавник, Ф. Фребель та інші) педагога.

Сьогодні педагоги шукають способи відновлення суспільного престижу дошкільних установ, активно застосовують інноваційні технології, форми та методи роботи в дошкільних навчальних закладах.

Метою статті є здійснення аналізу науково-педагогічної періодики з проблеми розвитку чуття музичного ритму в дітей дошкільного віку та розкриття його впливу на всебічний розвиток кожної особистості. Система освітніх закладів в умовах сучасних соціально-економічних перетворень зазнає ряд істотних труднощів: зменшення мережі дитячих садків призвело до зниження певною мірою ефективності виховної роботи.

У дошкільних навчальних закладах заняття ритмікою сприяють поглибленню в дітей музичних знань, розширенню світогляду, розвивають музичні здібності, творчу уяву та мислення. Вони допомагають дітям полюбити музику та емоційно відгукуватися на неї. Так, наприклад, дітям пропонується музична вправа «Дятел» на розрізнення та відтворення ритму. Діти уважно слухають твір у виконанні музичного керівника, визначають його структуру, характер. При повторному прослуховуванні твору, відповідно до його контрастних змін, діти повинні передати ритмічний малюнок мелодії відповідними рухами (оплесками чи постукуванням). Можна ускладнювати завдання, запропонувавши дітям відтворювати ритм музичних мелодій танцювальними рухами або на музичних інструментах. У ДНЗ музичні заняття мають комплексний характер, на яких ритм є головним сполучним компонентом всього матеріалу, а музика представляє собою засіб вираження ритму.

Старші дошкільники спроможні не лише відтворювати показані їм дорослими рухи під певну музику, а й пропонувати інші, музично обґрунтовані й доцільні. Важливо надавати їм можливість вправлятися в цьому умінні, діставати від таких вправ задоволення. З цією метою можна варіювати інструкцію, пропонуючи дітям виконувати рухи точно, чітко, по-своєму. Крім того, необхідно створювати умови для прояву дітьми вміння урізноманітнювати свої музичні рухи, ходити, бігати, стрибати.

Сучасні науковці пропонують різні підходи до організації музично-ритмічної діяльності в умовах дошкільного навчального закладу. Так, Т. Науменко пропонує декілька варіантів планування музичних занять. Перший варіант передбачає проведення традиційних та домінуючих занять. Домінуючі заняття проводять один раз на два тижні. Необхідно зауважити, що на домінуючому занятті «Співи» перевагу надають «сидячим» видам музичної діяльності (співи та слухання), а коли «Рухи» – то, навпаки, переважають динамічні види музичної діяльності (ритмічні вправи, танці, хороводи, ігри) [7, с. 8]. Гру на музичних інструментах, як синтетичний вид музичної діяльності, включають у різні види домінуючих занять. В якості методичних рекомендацій Т. Науменко пропонує:

– **слухання музики** автор пропонує «винести» у зміст вечорів-розваг, тематичних занять. Цей вид діяльності потребує уваги, зосередженості, вдумливості. Дітей треба «налаштувати» на сприйняття твору, надати їм можливість спокійно поміркувати над ним, висловити свої думки. Все це потребує часу, певної підготовки педагогів та умов для проведення цієї роботи з дітьми. Основний акцент у доборі репертуару для слухання треба зробити на класичній музиці. Елементи слухання доцільно включати й у зміст занять;

– **гру на дитячих інструментах** варто впроваджувати в другій молодшій групі. Рекомендують ознайомлювати дітей з п'єсою на музичному занятті, а розучувати її переважно під час індивідуальної роботи поза заняттям. На етапі закріплення діти можуть виконувати п'єсу на святах, розвагах, під час інших занять.

– **драматизацію українських народних казок** починати із середньої групи, потрібно постійно драматизувати українські народні казки з музичним супроводом. Вважають оптимальною кількістю – 2–3 казки на рік.

– **аеробіка або хореографія** може ґрунтуватися на відомій системі М. Єфіменко або програмах з хореографії А. Тараканової, Л. Бондаренко, Г. Березової. Кожне заняття з хореографії доцільно складати з трьох частин: вправи, етюду, танцю. Вправи, етюди, танці не треба змінювати щоразу – їх доцільно закріплювати, вдосконалювати, розвивати на декількох заняттях. Зміст роботи з хореографії (аеробіки), повинен доповнювати зміст музичного заняття. Головне – не кількість танців, етюдів та їхня довготривалість, а якість виконання [7].

Кульмінацією, емоційною вершиною музичного заняття в ДНЗ є музична гра, яка є невід'ємним компонентом у музичному занятті. Важливо не позбавляти малюків цієї радості, не обмежувати можливості кожної дитини рухатись з різним ритмом. В умовах дошкільної установи музична гра може бути презентована в різних формах: музично-театралізована діяльність, музично-драматичні хвилинки, музично-театралізовані ігри тощо. Все це забезпечуватиме такі аспекти розвитку дітей як:

– **пізнавальний** – полягає в розширенні та збагаченні знань дітей про театр, ознайомленні з працею діячів мистецтва, розвитку художньо-естетичного сприймання в процесі перегляду театральних вистав;

– **ігровий** – це відтворення сюжету художнього твору або самостійно складеного сюжету в грі-драматизації чи імпровізаційній грі, виявлення особистісного ставлення до персонажу або вистави в цілому;

– **сценічний** – підготовка та показ вистав глядачам, передача сценічних образів через спеціально організовану підготовчу роботу, що обов'язково включає вправи та репетиції [6, с. 138].

У межах кожного вікового періоду музично-ритмічна діяльність дітей має свої особливості, зумовлені особливостями розвитку мовлення, ігрової діяльності, театральних дій, сприймання дітьми музичних та літературних творів.

Залежно від віку дітей змінюються методи і характер керівництва цією діяльністю. Так, у молодшому віці це цілеспрямований вплив на зміст ігор, але без підміни ініціативи та самостійності дітей, що створює умови для розвитку творчості, допомагає малюкам встановити позитивні взаємини.

У роботі зі старшими дітьми ширше застосовуються методи опосередкованого педагогічного впливу: організація предметно-ігрового середовища, постановка проблемних ігрових завдань, допомога у плануванні діяльності, попередня мовленнєва робота.

Як свідчить аналіз, музична гра дозволяє вирішити безліч завдань програми дитячого садка: від ознайомлення дітей з музикою як мистецтвом до формування та розвитку творчих здібностей у них. Різноманітність тематики, засобів зображення, емоційності ігор дають можливість використовувати музично-театралізовані ігри з метою всебічного розвитку особистості. Отже, педагог повинен докласти чимало зусиль, щоб заняття з дітьми музично-театралізованою діяльністю були вдалими, на високому професійному рівні, щоб вирішити головну проблему дитячого закладу – створити всі умови для своєчасного, повноцінного, всебічного фізичного, психологічного та духовного розвитку дитини. Здійснений аналіз дає підстави стверджувати, що систематична робота з дітьми музично-театралізованою діяльністю – умова розвитку творчих здібностей, формування театралізованих здібностей дошкільників, формування естетичних смаків дітей.

Отже, як свідчить аналіз, практика музичного виховання в ДНЗ свідчить про те, що в більшості випадків організація ритмічних рухів під час музичної діяльності не завжди відповідає сучасним вимогам розвитку особистості, незважаючи на те, що музика є одним із потужних джерел активізації діяльності дітей. Проте, саме музичне чуття ритму сприяє природній та постійній адаптації та самовираженню дітей у процесі їхньої музичної діяльності.

Варто зауважити, що не зважаючи на наявність ряду досліджень у вітчизняній педагогіці та практиці щодо проблем ефективної організації музично-ритмічної діяльності подальшого вивчення потребують психологічні особливості розвитку дітей у процесі музичного виховання в умовах дошкільних навчальних закладів, що і становить перспективу нашого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабаджан Т. С. Музыкально-ритмическое воспитание в дошкольных учреждениях / Т. С. Бабаджан. – М. : Педагогические очерки, 1930. – 243 с.
2. Ветлугина Н. А. Теория и методика музыкального воспитания в детском саду : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Дошкольная педагогика и психология» / Н. А. Ветлугина, А. В. Кенеман. – М. : Просвещение, 1983. – 255 с.
3. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: психологический очерк / Л. С. Выготский. – М. : Просвещение, 1991. – 94 с.
4. Готсдинер А. Л. Музыкальная психология / А. Л. Готсдинер. – М. : Просвещение, 1993. – 194 с.
5. Кричковська Т. Д. Психологія дошкільного віку : навч.-метод. посібник / Т. Д. Кричковська. – Ніжин : Ред.-видав. відділ НДПУ, 2001. – 61 с.
6. Психология : словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
7. Радонова О. П. Музыкальное воспитание дошкольников : учебник / под ред. О. П. Радонова, А. И. Катинене, М. Л. Палавандишвили. – М. : Академия, 2000. – 236 с.
8. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов // Избранные труды : в 2 т. – М. : Педагогика, 1985. – Т. 1. – С. 42–222.